वाणिज्य नीति, २०८१

विषय सूची

क्र.सं.	शीर्षक	पृष्ठ सङ्ख्या
१.	पृष्ठभूमि	१
२.	विगतका प्रयास	२
३.	वर्तमान अवस्था	३
४.	मुख्य समस्या तथा चुनौती	४
५.	नीतिको आवश्यकता	६
६.	दूरदृष्टि	७
७.	लक्ष्य	७
८.	उद्देश्य	७
९.	नीतिहरू	७
१०.	रणनीतिहरू	८
११.	कार्यनीतिहरू	१०
१२.	नीति कार्यान्वयन	२६
१३.	संस्थागत व्यवस्था	२६
१४.	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	२७
१५.	जोखिम तथा जोखिम न्यूनिकरण	२७
१६.	खोरेजी र बचाउ	२७

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
सिंहदरबार, काठमाडौं

१. पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा वाणिज्य क्षेत्रको योगदान बढाइ आर्थिक समृद्धि हासिल गर्न नेपालले विगतका दशकदेखि नै वाणिज्य नीति कार्यान्वयन गर्दै आएको छ। मुलुकभित्र बढ्दो आयात र घट्दो निर्यात, व्यापार क्षेत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा देखिएका प्रवृत्ति एवं आर्थिक, सामाजिक, प्राविधिक क्षेत्रमा भएको विकास र उपभोक्ताको रुचिमा हुने परिवर्तनलाई सरकारको नीतिले निरन्तर सम्बोधन गर्न आवश्यक हुन्छ। मुलुक सङ्घीय प्रणालीमा रूपान्तरण भएसँगै आर्थिक-सामाजिक क्षेत्रमा बढेको राज्यको दायित्व, आवधिक योजनाको कार्यान्वयन तथा दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्ने चुनौती सामना गर्न श्रोत साधनको थप आवश्यकता पर्ने देखिन्छ। त्यसै गरी देश विकासशील मुलुकमा स्तरोन्नति हुँदा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारका सहुलियतहरूमा कमी भई वस्तु तथा सेवाको निर्यात थप प्रतिस्पर्धी हुने देखिन्छ। देशको आन्तरिक उत्पादन अभिवृद्धि एवं प्रतिस्पर्धी क्षमताको विकासका माध्यमबाट निर्यात अभिवृद्धि, व्यापार क्षेत्रका नवीनतम विषयहरू आत्मसात गरी निर्यात प्रवर्धन, आयात व्यवस्थापन एवं व्यापार घाटा न्यूनीकरण गर्न नयाँ नीति तर्जुमा गर्न आवश्यक देखिन्छ। वाणिज्य नीति, २०७२ ले निकासी प्रवर्धनमार्फत राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा वाणिज्य क्षेत्रको योगदान बढाइ आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने दूरदृष्टि राखेको सन्दर्भमा उक्त नीतिको कार्यान्वयन अवस्थाको विश्लेषण गर्दै आवश्यक परिमार्जनसहित यो नीति तर्जुमा गरिएको छ।

यस नीतिको कार्यान्वयनबाट आन्तरिक आपूर्ति शृङ्खला सुदृढ हुने, प्रतिष्पर्धात्मक तथा स्वच्छ बजारको विकास हुने, क्षेत्रीय तथा वैश्विक मूल्य शृङ्खलामा आबद्धता बढ्ने र अनधिकृत व्यापारको अन्त्य हुनेछ। साथै, यस नीतिको कार्यान्वयनबाट तुलनात्मक तथा प्रतिस्पर्धात्मक लाभका वस्तु तथा सेवाको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि हुने, उत्पादित वस्तुको गुणस्तर वृद्धि हुने, व्यापार तथा पारवहन लागतमा कमी आउने र नेपाली वस्तुको अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रतिस्पर्धी क्षमता बढ्नेछ। त्यसैगरी व्यापार क्षेत्रमा प्रदेश तथा स्थानीय तहको सहभागिता बढनुको साथै नेपालको सेवा क्षेत्रको निर्यात वृद्धि हुनेछ। यसबाट आयात व्यवस्थापन तथा निर्यात प्रवर्धन भई व्यापार घाटामा सुधार हुनेछ। यस नीतिको सफल कार्यान्वयनबाट अतिकम विकसित मुलुकबाट विकासशील मुलुकमा सहज तथा दिगो स्तरोन्नति, समावेशी, वातावरणमैत्री तथा उच्च आर्थिक वृद्धि तथा आर्थिक स्थायित्व हासिल गर्न, रोजगारी सिर्जना गर्न, जीवनस्तरमा सुधार तथा गरिबी न्यूनीकरणमा योगदान पुग्नेछ।

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

२. विगतका प्रयास

नेपालमा वि.सं. २०४६ सालको राजनीतिक परिवर्तन पश्चात् आवधिक योजना, उद्योग, व्यापार, लगानी र वित्तीय नीति खुला तथा उदार बनाइ अर्थतन्त्रमा निजी क्षेत्रको भूमिकालाई उच्च प्राथमिकता दिइदै आएको छ। आठौं आवधिक योजनादेखि नै वाणिज्य क्षेत्रको विकासमार्फत अर्थतन्त्रको स्थायित्व र समृद्धिका लागि खुला अर्थतन्त्रमा आधारित विभिन्न नीति तथा रणनीतिहरू तर्जुमा हुँदै आएका छन्। खुला तथा उदार वातावरणको सिर्जना गरी निजी क्षेत्रको बढ्दो सहभागिताबाट आन्तरिक तथा बाह्य व्यापारलाई अभिवृद्धि गरी अर्थतन्त्रमा वाणिज्य क्षेत्रको योगदान वृद्धि गर्ने, निकासी व्यापारलाई प्रतिस्पर्धात्मक र दिगो रूपमा अभिवृद्धि गर्न अग्र तथा पृष्ठ आर्थिक अन्तरसम्बन्धलाई बढावा दिई नयाँ निकासीयोग्य वस्तुहरूको पहिचान, विकास तथा उत्पादन गरी व्यापारमा विविधिकरण गर्ने, व्यापार असन्तुलन क्रमशः कम गर्दै दिगो रूपमा व्यापार विस्तार गर्ने र रोजगारमूलक व्यापार विस्तार गरी यस क्षेत्रको सामञ्जस्यता अन्य क्षेत्रसँग आबद्ध गर्ने उद्देश्यका साथ पहिलो वाणिज्य नीति २०४९ जारी गरिएको थियो। उक्त नीतिले निकासी, पैठारी, आन्तरिक निकासी, आन्तरिक व्यापार, वैदेशिक व्यापार जस्ता नीतिहरू, विदेशी विनिमय व्यवस्था, वाणिज्य परिषद्, अनुसन्धान संस्था एवं नेपाल व्यापार प्रवर्धन सङ्गठनको स्थापनालाई समेटेता पनि अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा भएको गतिशीलता, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय व्यापारसँगको आबद्धता, द्विपक्षीय स्वतन्त्र व्यापार क्षेत्रको विस्तार एवं व्यापार प्रक्रिया सहजीकरण र नयाँ पारवाहन प्रणालीको विकास जस्ता विषयलाई सम्बोधन गर्न सकेको देखिँदैन।

वि.सं. २०६१ बैशाख ११ मा नेपाल विश्व व्यापार सङ्गठनको सदस्य भएपश्चात् सिर्जना भएका चुनौती तथा प्राप्त अवसरलाई सम्बोधन गर्ने उद्देश्य राखी वाणिज्य नीति, २०४९ मा समयानुकुल परिमार्जन गर्दै राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा वाणिज्य क्षेत्रको योगदान बढाइ आर्थिक विकास र गरिबी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउने मूल उद्देश्यसहित वाणिज्य नीति, २०६५ जारी गरिएको थियो। उक्त नीतिमा निर्यात सम्भावना भएका वस्तुको निर्यात प्रवर्धनको लागि विशेष केन्द्रित क्षेत्र र जोड दिइएको क्षेत्रको विकास एवं निर्यात प्रवर्धन गर्नेतर्फ संस्थागत व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रयास गरिएको थियो। उपरोक्त व्यवस्थाका बाबजुद नेपालको व्यापार घाटा निरन्तर बढेको, निर्यात गर्ने मुख्य वस्तुहरूको मूल्य अभिवृद्धि न्यून रहेको र आयात गर्ने मुख्य वस्तुमा पेट्रोलियम पदार्थ, सवारी साधन तथा विलासिताका सामानहरूको मात्रा बढी हुँदा व्यापार घाटासमेत बढ्दै गएको देखिन्छ।

वाणिज्य नीति, २०६५ लाई समायानुकुल परिमार्जन गर्ने क्रममा आपूर्तिजन्य क्षमताको सुदृढीकरण गर्ने, विश्व बजारमा मूल्य अभिवृद्धियुक्त प्रतिस्पर्धी वस्तु तथा सेवाको निकासी

बढाइ व्यापार घाटा कम गर्ने, क्षेत्रीय तथा विश्व बजारमा वस्तु तथा सेवा र बौद्धिक सम्पत्तिको पहुँच वृद्धि गर्ने उद्देश्यसहित वाणिज्य नीति, २०७२ जारी भएको थियो। विशेषगरी कृषि, वन, पर्यटन तथा उद्योग नीतिसँग तादात्म्यता राख्ने गरी तयार गरिएको यस नीतिले नेपालको व्यापार घाटालाई कम गर्न आपूर्ति व्यवस्थालाई सुदृढ बनाइ निर्यात वृद्धि गर्ने अभिप्राय राखेको थियो। व्यापार कुटनीतिको माध्यमबाट अन्तर्राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय व्यापार विस्तार, निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन र क्षमता विकास, व्यापारका लागि सहायता परिचालन, संस्थागत रूपमा बोर्ड अफ ट्रेड र व्यापार प्रवर्धन प्रतिष्ठानको व्यवस्था, विश्व व्यापार सङ्गठनको व्यापार सहजीकरण सम्झौता, अतिकम विकसित मुलुकलाई सेवा व्यापारमा छुट, सहुलियतपुर्ण उत्पत्तिको नियम, भन्सार तथा कोटारहित बजार पहुँचसम्बन्धी प्रावधानलाई समेत कार्यान्वयनमा ल्याउने सन्दर्भमा उक्त नीति तर्जुमा गरिएको थियो। वाणिज्य नीति र तत्कालिन नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति, २०७३ बिच तादात्म्यता स्थापना गरी पारस्परिक सुदृढीकरण तथा आपूर्तिजन्य अवरोध न्यून गरी क्षमता विकास, व्यापार सहजीकरण, उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, सेवा व्यापार, बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण र अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पहुँच, व्यापार मूलप्रवाहीकरण, व्यापारको लागि सहायता, व्यापार र वातावरण, अनुगमन संयन्त्रको व्यवस्था जस्ता बृहत्तर नीतिगत विषय उक्त नीतिमा समावेश गरिएको थियो। तथापि आन्तरिक उत्पादनको व्यापारिक वातावरण निर्माण र बजार व्यवस्थापनलाई उक्त नीतिले सम्बोधन गर्न सकेको देखिँदैन। आन्तरिक उत्पादन र व्यापारको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बढाउने भनिए तापनि त्यसका लागि आवश्यक पूर्वाधार, व्यापार लागत कम पर्ने उपायहरू र प्रविधिका सम्बन्धमा पर्याप्त व्यवस्था हुन नसक्दा नीतिका लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल हुन सकेको देखिँदैन।

३. वर्तमान अवस्था

नेपालको वैदेशिक व्यापारको संरचनामा निर्यात भन्दा आयातको हिस्सा अत्यधिक रहेको छ। बढ्दो आन्तरिक मागको पूर्ति गर्ने गरी अपेक्षित रूपमा उत्पादन वृद्धि हुन नसक्दा आयात निरन्तर बढ्दै गएको छ भने निर्यातयोग्य वस्तु तथा सेवाहरू प्रतिस्पर्धी हुन नसकी निर्यात अपेक्षितरूपमा वृद्धि हुन सकेको देखिँदैन। साथै, नेपाली निर्यातयोग्य वस्तु तथा सेवा र गन्तव्य मुलुकको विविधिकरणसमेत हुन नसकी नेपालको व्यापार घाटा फराकिलो हुँदै गएको छ। आ.व. २०६९/७० मा वैदेशिक व्यापार रु. ६ खर्ब ७९ अर्ब रहेकोमा आ.व. २०८०/८१ मा वैदेशिक व्यापार रु. १७ खर्ब ४५ अर्ब पुगेको छ। यस अवधिमा आयात करिब २.६५ गुणाले वृद्धि भई रु. १५ खर्ब ९३ अर्ब र निर्यातमा १.९७ गुणाले वृद्धि भई रु. १ खर्ब ५२ अर्ब पुगेको छ। आ.व. २०६९/७०

मा १:७.८ रहेको निर्यात-आयात अनुपात आ.व. २०८०/८१ मा १:१०.५ कायम भएको छ।

विगत दशकको तथ्याङ्क हेर्दा एकातर्फ आयातित वस्तुहरूको प्रवृत्तिमा उल्लेख्य परिवर्तन आएको देखिँदैन भने अर्कोतर्फ निर्यातित वस्तुहरूमा वाञ्छित बढोत्तरी गर्न सकिएको छैन। आ.व. २०६९/७० मा आयात हुने प्रमुख वस्तु पेट्रोलियम पदार्थ, फलाम तथा स्टिलका वस्तु, मेसिनरी सामान, यातायातका साधन, सुन, विद्युतीय उपकरण र खाद्यान्न रहेकामा आ.व. २०८०/८१ को आयातमा पाम तेल र सोयाबिन तेलबाहेक अन्य वस्तुको आयातमा पुरानै वस्तुको प्रधानता रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा सेवा निर्यात रू. ९५ अर्ब २० करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा रु. २ खर्ब ५२ अर्ब पुगेको छ। उक्त अवधिमा सेवा आयात रु. ८७ अर्ब ६० करोडबाट रु. ३ खर्ब ८ अर्ब पुगेको छ। जसका कारण सेवा व्यापार रु. ५५ अर्ब घाटामा गएको छ।

नेपालमा पर्यटन, सूचना प्रविधि तथा विजिनेस प्रोसेस आउटसोर्सिङ्ग, निर्माण तथा विद्युत निर्यातको प्रचुर सम्भावना भएका सेवा क्षेत्रहरू हुन्। तथापि पर्यटकको सङ्ख्या अपेक्षित रूपमा वृद्धि हुन नसकेको, सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धित व्यवसायको अपेक्षित विकास र विस्तार हुन नसकेको, सिपयुक्त जनशक्ति विकास गरी वैदेशिक रोजगारलाई व्यवस्थित बनाउन नसकिएको, निर्माण सेवाको निर्यातमा ध्यान पुग्न नसकेको, विद्युत निर्यातका लागि नीतिगत तथा संस्थागत प्रबन्ध भई नसकेको जस्ता कारणले सेवा क्षेत्रको निर्यात अपेक्षित रूपमा बढ्न सकेको छैन।

विश्व व्यापारमा आएको परिवर्तन, अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा बढ्दो प्रतिस्पर्धा, मुलुकले अवलम्बन गरेको सङ्घीय शासन प्रणाली एवं सन् २०२६ मा अतिकम विकसित मुलुकको श्रेणीबाट विकासोन्मुख मुलुकमा स्तरोन्नति हुने पृष्ठभूमिमा नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति, २०८० कार्यान्वयनमा रहेको छ। यस रणनीतिले सुदृढ बाह्य क्षेत्र स्थायित्वको सोच लिई वस्तु तथा सेवा विकास तथा व्यापारका लागि उत्तम पारिस्थितिकीय प्रणाली निर्माण गर्ने, प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको सुधार गर्ने र आर्थिक संकट झेल्न सक्ने गरी बजार विविधीकरण गर्ने ध्येय लिएको छ।

४. मुख्य समस्या तथा चुनौतीहरू

मुलुकको समग्र उत्पादन र उत्पादकत्व कमजोर हुनु; आपूर्ति शृङ्खला तथा आपूर्तिजन्य कठिनाइहरू रहनु; उपभोग्य सामग्री र विलासिताका वस्तुको माग धान्न सक्ने गरी आन्तरिक उत्पादन बढ्न नसक्नु; उपभोगमुखी आयातमा विप्रेषणको बढ्दो प्रभाव रहनु; मुलुकभित्र उपलब्ध साधनस्रोत, कच्चा पदार्थमा आधारित औद्योगिकरणको कमी हुनु; पुँजी निर्माणमा विप्रेषणको प्रयोग बढाउन नसकिनु; औद्योगिक लगानी भन्दा आयात

व्यापारमा व्यावसायिक आकर्षण बढ्दै जानु; संरचनागत समस्याको कारण कृषि, उद्योग, सेवा तथा समग्र अर्थ व्यवस्थाका अन्य महत्त्वपूर्ण स्तम्भहरूको विकास दिगो हुन नसक्नु; नेपालमा सेवा क्षेत्रको विकासमा नीतिगत, पूर्वाधारजन्य तथा प्रवर्धनात्मक उपायहरूको अभावका कारण अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न नसकिनु; निर्माण व्यवसायीले गन्तव्य मुलुकमा निर्माण सामग्री तथा उपकरण पठाउन कठिन हुनु, जनशक्तिको क्षमता विकास गर्न नसक्नु जस्ता मुख्य समस्याहरू रहेका छन्। यसका अतिरिक्त निर्यातमा प्राथमिक वस्तु र अर्धप्रशोधित वस्तुको मात्रा बढी हुनु; गुणस्तर परीक्षणका लागि आवश्यक पूर्वाधारको कमी हुनु; व्यापार तथा पारवहन लागत उच्च रहनु; द्विपक्षीय, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय व्यापार सम्झौताबाट अपेक्षित लाभ लिन नसकिनु; मानव, पशु तथा वनस्पतिजन्य स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर गर्ने वस्तुको आयात नियन्त्रण गर्न नसकिनु; खुला सिमानाका कारण हुने चोरी निकासी, पैठारीबाट आन्तरिक तथा वैदेशिक व्यापारमा विचलन आउनु; देशगत र वस्तुगत व्यापार विविधीकरण गर्न नसकिनु र आयात व्यवस्थापन गर्न कानूनी व्यवस्था तथा नियामक क्षमता कमजोर हुनु लगायतका समस्याहरूको सामना गर्नुपरेको अवस्था छ।

उत्पादन, उत्पादकत्व र प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा वृद्धि गरी व्यापार क्षेत्रमा संरचनागत रूपान्तरण गर्नु; पर्यटन, सूचना प्रविधि, जलविद्युत, निर्माण सेवा, दक्ष तथा अर्धदक्ष श्रम सेवाको विकास तथा प्रवर्धन गर्नु; औद्योगिकरणका माध्यमबाट रोजगारी, आय, उत्पादन तथा समग्र व्यापारमा बढोत्तरी गर्न सर्वपक्षीय समन्वयलाई फराकिलो बनाउनु; उच्च व्यापार घाटालाई कम गर्नु; बहुपक्षीय, क्षेत्रीय तथा द्विपक्षीय व्यापार सम्झौताबाट प्राप्त अवसरको अधिकतम लाभ लिनु; मित्रराष्ट्र तथा विकास साझेदार संस्थासँगको सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउनु; तीन तहका सरकार तथा निजी क्षेत्रको बिचमा वस्तु तथा सेवाको उत्पादन, आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार प्रवर्धनका लागि आपसी समन्वय तथा सहकार्य बढाउनु प्रमुख चुनौती हुन्। निर्यात सम्भावना देखिएका वर्तमान वस्तुहरू, उदियमान वस्तुहरू, भविष्यमा सम्भावना हुन सक्ने वस्तुहरू तथा सेवाको उत्पादन र निकासी वृद्धि गर्नु; मूल्य अभिवृद्धियुक्त वस्तु तथा सेवाको निर्यातलाई सुदृढ गर्नु; व्यापार र लगानीको अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ गर्नु; आपूर्तिजन्य क्षमता सबल गर्नु; अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारलाई प्रतिस्पर्धी र व्यापक गराउन देशगत र वस्तुगत व्यापार विविधीकरण गर्नु तथा वस्तुको प्रमाणीकरण, लेबलिङ्ग, ब्राण्डिङ्ग गरी गुणस्तरीयता अभिवृद्धि गर्नु; आर्थिक कुटनीतिको उपयोग गरी प्राप्त बजार पहुँचको सुविधा उल्लेख्य रूपमा उपयोग गर्नु यस क्षेत्रका थप चुनौतीहरू रहेका छन्।

५. नीतिको आवश्यकता

सुस्त गतिमा बढेको निर्यातलाई गतिशील बनाइ व्यापार सन्तुलन कायम गर्न, विश्व अर्थतन्त्रमा आउने अवसर र चुनौतीको यथोचित सम्बोधन गर्न, सन् २०२६ मा नेपाल विकासशील मुलुकमा स्तरोन्नतिपश्चात् निर्यात व्यापारलाई प्रतिस्पर्धि बनाउन, सङ्घीय संरचनाअनुरूप उत्पादन तथा व्यापार प्रक्रियामा तीन तहको सरकारको संलग्नता तथा सहभागिता वृद्धि गर्न नयाँ नीतिको आवश्यकता महसुस भएको छ।

पछिल्ला वर्षमा विश्व अर्थतन्त्र र अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको सन्दर्भ र परिवेश परिवर्तन भएको छ। बहुपक्षीय व्यापार संयन्त्रका वार्ताहरूमा सहमति भई अपेक्षित लाभ लिन नसकेको परिवेशमा विभिन्न मुलुकहरूले द्विपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापार सम्झौतामा आफुलाई क्रियाशिल बनाएका छन्। नेपालजस्तो मुलुकको लागि विश्व व्यापार सङ्गठनअन्तर्गतका बहुपक्षीय व्यापार वार्ता महत्त्वपूर्ण हुदाँहुँदै पनि व्यापार तथा लगानी प्रवर्धनका लागि बजार पहुँचलाई सुनिश्चित गराउन उच्च सम्भावना रहेका मुलुकहरूसँग द्विपक्षीय व्यापार तथा लगानी सम्झौतालाई प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने देखिएको छ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास सँगसँगै डिजिटल माध्यमबाट व्यापारिक गतिविधिहरू सञ्चालन हुने क्रम बढ्दो छ। औद्योगिक प्रविधिको विकास र विस्तारले वस्तु तथा सेवाको उत्पादन र व्यापार प्रक्रियामा आमूल परिवर्तन भइरहेको छ। साथै, सूचना प्रविधिमा आधारित व्यापारलाई विश्वसनिय वनाउन तथा नियमन गर्न यससम्बन्धी संस्थागत व्यवस्थासहितको नीति तथा कानूनको तर्जुमा गर्नुपर्ने भएको छ।

जलवायु परिवर्तन, विभिन्न प्रकारका महामारी, परिवर्तनशील विश्व आर्थिक सम्बन्ध जस्ता बाह्य प्रभावले नेपाल जस्तो भुपरिवेष्ठित र अतिकम विकसित मुलुकबाट स्तरोन्नतिको क्रममा रहेको मुलुकको दिगो विकास र अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको क्षेत्रमा थप चुनौती सिर्जना गरेको छ। तसर्थ, अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक परिवेशबाट आपूर्ति शृङ्खलामा आउन सक्ने संकटबाट क्षति हुन नदिन उत्थानशील व्यापारिक प्रबन्ध (Resilient Trade Regime) विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ।

मुलुक सङ्घीय संरचनामा प्रवेश गरेपश्चात् नेपालमा वस्तु तथा सेवाको उत्पादन तथा निर्यात सम्भावना भएका क्षेत्रको पहिचान तथा विकासमा सबै तहका सरकारको भूमिका महत्त्वपूर्ण रहन्छ। राष्ट्रिय नीति तथा लक्ष्यहरू सङ्घले तय गरे पनि सो लक्ष्य प्राप्तिमा प्रदेश तथा स्थानीय तहले सो अनुकूल आआफ्ना नीति तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने हुन्छ। प्रदेश तथा स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रमा कृषि तथा वन पैदावरमा आधारित वस्तुहरू, विद्युत, पर्यटन, सूचना प्रविधि जस्ता विभिन्न प्रकारका वस्तु तथा सेवाको मूल्य

शृङ्खला विकास तथा लगानी प्रवर्धनमा सङ्घीय सरकारसँग समन्वय तथा सहकार्य गरी वाणिज्य क्षेत्रको विकास गर्नु अपरिहार्य देखिएको छ।

वस्तु तथा सेवाको निर्यात कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको आधार वर्ष २०७८/७९ को ६.३ प्रतिशतबाट २०८४/८५ मा २०.० प्रतिशत पुऱ्याउने लक्ष्यसहितको नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति, २०८० कार्यान्वयनमा आएको छ। बदलिंदो अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय परिवेश, नेपाल विकासोन्मुख राष्ट्रमा स्तरोन्नति भएपश्चात् व्यापार पहुँचमा आउने चुनौतीको सामना गरी व्यापार तथा लगानीका नयाँ अवसरहरू सिर्जना गर्न यो नीति तर्जुमा गरिएको छ।

६. दूरदृष्टि

सक्षम र प्रतिस्पर्धी वाणिज्य क्षेत्रको विकासमार्फत आर्थिक समृद्धिमा योगदान।

७. लक्ष्य

निर्यात प्रवर्धन, आपूर्ति प्रणाली सबलीकरण र क्षेत्रगत समन्वयमार्फत कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वाणिज्य क्षेत्रको योगदान बढाउने।

८. उद्देश्य

८.१ वस्तु तथा सेवाको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउनु;

८.२ निर्यात प्रवर्धन गर्दै आयातलाई निर्यातसँग अन्तरआबद्ध गरी व्यापार असन्तुलन कम गर्नु;

८.३ व्यापारजन्य पूर्वाधारको विकास गरी प्रतिस्पर्धी क्षमता विकास गर्नु;

८.४ व्यापार कूटनीति सुदृढ गरी अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा नेपाली वस्तु तथा सेवाको पहुँच बढाउनु;

८.५ आपूर्ति शृङ्खला सुदृढ गरी व्यापार लागत घटाउनु;

८.६ व्यापारमा अन्तरसम्बन्धित निकाय, राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय स्तर र तीनै तहका सरकारको सहभागिता, समन्वय तथा साझेदारी बढाउनु।

९. नीतिहरू

९.१ वस्तु तथा सेवाको मूल्य अभिवृद्धि र गुणस्तर वृद्धि एवं नवीन प्रविधिको विकास तथा उपयोग गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने। (उद्देश्य १ सँग सम्बन्धित)

९.२ वस्तु तथा सेवाको निर्यात वृद्धि गर्न भन्सार तथा गैरभन्सार उपायहरूलाई नियममा आधारित र नेपालको व्यापारलाई प्रतिस्पर्धी बनाउने गरी कार्यान्वयन गर्ने। (उद्देश्य २ सँग सम्बन्धित)

९.३ औद्योगिक तथा व्यापारिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्ने। (उद्देश्य ३ सँग सम्बन्धित)

९.४ बहुपक्षीय, क्षेत्रीय तथा द्विपक्षीय व्यापार वार्ता तथा सम्झौतामार्फत व्यापार पहुँच विस्तार गर्ने। (उद्देश्य ४ सँग सम्बन्धित)

९.५ व्यापारलाई प्रतिस्पर्धी बनाउन आपूर्तिजन्य क्षमता अभिवृद्धि तथा व्यापार सहजीकरणका माध्यमबाट वस्तु तथा सेवाको व्यापारिक लागत कम गर्ने। (उद्देश्य ५ सँग सम्बन्धित)

९.६ राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय समन्वयमा नीतिगत र कानूनी एकरूपता, सामञ्जस्यता तथा संस्थागत समन्वय सुदृढ गर्ने। (उद्देश्य ६ सँग सम्बन्धित)

१०. रणनीतिहरू

नीति ९.१ वस्तु तथा सेवाको मूल्य अभिवृद्धि र गुणस्तर वृद्धि एवं नवीन प्रविधिको विकास तथा उपयोग गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने।

१०.१ तुलनात्मक लाभ र प्रतिस्पर्धी क्षमता भएका वस्तु तथा सेवाको उत्पादन बढाई निर्यात वृद्धि गर्ने;

१०.२ निर्यातमूलक उद्योगहरूको लागि प्रदान गरिने प्रोत्साहन तथा छुटलाई मुलुकको क्षमता र विश्व व्यापार सङ्गठनको नियमानुसार व्यवस्थित गर्ने;

१०.३ सूचना प्रविधिको विकास र अधिकतम प्रयोग गर्दै विद्युतीय व्यापार (ई-कमर्श), डिजिटल व्यापारको विकास तथा प्रवर्धन गर्ने;

१०.४ विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्नतिपश्चात् अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा आउने चुनौतीको सामना तथा अवसरको उपयोग गर्न क्षमता अभिवृद्धि गर्ने;

१०.५ वस्तु तथा सेवाको गुणस्तरयुक्त उत्पादन र उपयोगका उपायहरू अवलम्बन गर्ने।

नीति ९.२ वस्तु तथा सेवाको निर्यात वृद्धि गर्न व्यापारका भन्सार तथा गैरभन्सार उपायहरूलाई नियममा आधारित र नेपालको व्यापारलाई प्रतिस्पर्धी बनाउने गरी कार्यान्वयन गर्ने।

१०.६ स्वदेशी वस्तु तथा सेवाको उत्पादन र उपभोग अभिवृद्धि गरी निर्यातको आधार तयार गर्ने;

१०.७ स्वदेशी उद्योगको संरक्षण एवं निर्यात प्रवर्धनको लागि प्रचलित कानून, विश्व व्यापार सङ्गठन र अन्य नेपाल पक्ष भएका व्यापार सम्झौताअनुरूप दरबन्दी र दर कायम गर्ने गरी प्रबन्ध मिलाउने;

१०.८ आयातलाई समग्र व्यापार प्रणालीको अनुकूल बनाउने गरी व्यवस्थापन गर्न गैरभन्सार उपायहरूको कानूनबमोजिम समुचित प्रयोग गर्ने;

१०.९ विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्नतिपश्चात् निर्यात व्यापारमा पर्ने असरको न्यूनीकरण गर्ने;

१०.१० व्यापारसँग अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रहरू व्यापार र वातावरण, व्यापार र लैङ्गिकता जस्ता सवालहरूलाई समेत समेटी व्यापार मुलप्रवाहीकरण गर्ने।

नीति ९.३ औद्योगिक तथा व्यापारिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्ने।

१०.११ औद्योगिक तथा व्यापारिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गरी उत्पादन तथा व्यापार लागत कम गर्ने;

१०.१२ पारवहन मार्गहरूको विकास तथा विस्तार गरी व्यापारको समय तथा लागत घटाउने;

१०.१३ कृषिजन्य, वनजन्य र औद्योगिक वस्तुको निकासी प्रवर्धन गर्न संग्रह (Collection), ग्रेडिंग, गुणस्तर नियमन, आधुनिक प्रयोगशाला, क्वारेन्टाइन, प्रमाणीकरण, प्रत्यायन (Accreditation) लगायतका पूर्वाधार सुदृढीकरण गर्ने;

१०.१४ दिगो, समावेशी, हरित तथा वातावरणमैत्री व्यापार प्रवर्धनमार्फत दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न योगदान गर्ने;

१०.१५ निजी एवं गैरसरकारी क्षेत्रको समन्वय तथा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको सहभागितामा व्यापारजन्य पूर्वाधार एवं सेवाको विकास र विस्तार गर्ने।

नीति ९.४ बहुपक्षीय, क्षेत्रीय तथा द्विपक्षीय व्यापार वार्ता तथा सम्झौतामार्फत व्यापार पहुँच विस्तार गर्ने।

१०.१६ व्यापार कूटनीति सुदृढ गरी अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा नेपाली वस्तु तथा सेवाको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने;

१०.१७ व्यापार तथा लगानीको लागि प्रमुख आकर्षक मुलुकहरूसँग आवश्यकताअनुसार स्वतन्त्र व्यापार सम्झौता (Free Trade Agreement), प्राथमिकताप्राप्त व्यापार सम्झौता (Preferential Trade Agreement), व्यापार तथा लगानी कार्यढाँचा सम्झौताहरू गर्ने;

१०.१८ व्यापार वार्ता गर्ने सिप तथा दक्षता अभिवृद्धि गरी बहुपक्षीय, क्षेत्रीय तथा द्विपक्षीय व्यापार वार्ताहरूमा नेपालको अधिकतम हित संरक्षण गर्ने;

१०.१९ व्यापारसम्बद्ध बौद्धिक सम्पत्तिसम्बन्धी अधिकारको संरक्षण र उपयोग गरी विश्व बजारमा नेपाली उत्पादनलाई स्थापित गर्ने।

नीति ९.५ व्यापारलाई प्रतिस्पर्धी बनाउन आपूर्तिजन्य क्षमता अभिवृद्धि तथा व्यापार सहजीकरणका माध्यमबाट वस्तु तथा सेवाको लागत कम गर्ने।

१०.२० निर्यातमूलक उद्योगहरूको आपूर्तिजन्य क्षमता अभिवृद्धि गर्न निकायगत अग्र तथा पृष्ठ सम्बन्ध सुदृढ गर्ने;

१०.२१ नेपालमा उत्पादन हुनसक्ने तुलनात्मक र प्रतिस्पर्धात्मक लाभ भएका वस्तु वा सेवाको उत्पादनलाई स्वदेशी तथा विदेशी लगानी प्रवर्धन गर्दै राष्ट्रिय, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य शृङ्खलामा आबद्ध गर्ने;

१०.२२ व्यापार सहजीकरण तथा भन्सार प्रक्रिया सरलीकरण गरी व्यापार लागतलाई प्रतिस्पर्धी बनाउने;

१०.२३ निर्यातमूलक उद्योगको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्तिको योजना तथा विकास गर्ने।

नीति ९.६ राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय समन्वयमा नीतिगत र कानूनी एकरूपता, सामञ्जस्यता तथा संस्थागत समन्वय सुदृढ गर्ने।

१०.२४ वाणिज्य क्षेत्रका नीति, कानून, कार्यविधि तथा रणनीतिहरूमा समयसापेक्ष सुधार, पुनरावलोकन र परिमार्जन गर्ने;

१०.२५ निर्यात अभिवृद्धिका लागि संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने;

१०.२६ राष्ट्रिय प्राथमिकता बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबिच रणनीतिक साझेदारी गरी निर्यातमा सहजीकरण गर्ने;

१०.२७ प्रत्येक प्रदेशमा निर्यात सम्भावना भएका वस्तुको पहिचान तथा विकास गर्ने, प्रत्येक स्थानीय तहको तुलनात्मक लाभको विषय पहिचान गरी मूल्य शृङ्खला स्थापना गर्न सङ्घ र प्रदेशले समन्वय गर्ने।

११. कार्यनीतिहरू

रणनीति १०.१ तुलनात्मक लाभ र प्रतिस्पर्धी क्षमता भएका वस्तुको उत्पादन बढाई निर्यात वृद्धि गर्ने।

११.१ निर्यात सम्भावना भएका वस्तुहरूको उत्पादन र निकासी प्रवर्धन गर्न निकायगत रूपमा नै कार्यक्रम तथा बजेटको व्यवस्था गरिनेछ।

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
सिंहदरबार

११.२ तुलनात्मक लाभ र प्रतिस्पर्धी क्षमता भएका प्राथमिकताप्राप्त वस्तुको निकासी प्रवर्धन गर्न आवश्यक पूर्वाधार निर्माण, व्यवसायिक सेवाको विस्तार र मानव स्रोतको विकास गरिनेछ।

११.३ तुलनात्मक रूपमा बढी मूल्य र न्यून आयतन भएका सम्भाव्य वस्तुको विकास तथा निर्यात प्रवर्धन गरिनेछ।

११.४ नेपाली वस्तुको उत्पादन लागत न्यूनीकरण तथा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न आधुनिक प्रविधिको प्रयोग तथा प्रविधि हस्तान्तरण गरिनेछ।

११.५ नेपाली वस्तुको गुणस्तर वृद्धि गर्न औद्योगिक कामदारको दक्षता विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

११.६ निकासीजन्य उद्योगलाई चाहिने कच्चा एवं अर्धप्रशोधित वस्तु उपलब्ध गराउने प्रकृतिका उद्योग (Ancillary Industries) स्थापना गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ।

११.७ निकासीयोग्य वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिको लागि अनुसन्धान र विकास गर्न प्राज्ञिक तथा अनुसन्धानमूलक संस्थासँग साझेदारी गरिनेछ।

११.८ वस्तु तथा सेवाको उत्पादन तथा व्यापार लागत कम गर्न उत्पादन तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको क्षेत्रमा प्रयोग भएका नवीनतम प्रविधिको प्रयोग बढाउँदै लगिनेछ।

रणनीति १०.२ निर्यातमूलक उद्योगहरूको लागि प्रदान गरिने प्रोत्साहन तथा छुटलाई विश्व व्यापार सङ्गठनको नियमानुसार व्यवस्थित गर्ने।

११.९ घरेलु सहायताका उपायहरू पहिचान गरी निर्यातमूलक उद्योगहरूलाई दिइने सुविधालाई व्यवस्थित बनाइनेछ।

११.१० विश्व व्यापार सङ्गठनको प्रावधानबमोजिम सहायता तथा छुटलाई उत्पादन अभिवृद्धि, प्रविधि हस्तान्तरण तथा अनुसन्धान तथा विकासमा लगाईनेछ।

११.११ निर्यातमुलक प्रोत्साहन तथा सहुलियतहरू घरेलु, साना तथा मझौला उद्योगमैत्री बनाइनेछ।

रणनीति १०.३ सूचना प्रविधिको विकास र अधिकतम प्रयोग गर्दै विद्युतीय व्यापार (ई-कमर्स), डिजिटल व्यापारको विकास तथा प्रवर्धन गर्ने।

११.१२ विजनेश प्रोसेस आउटसोर्सिङ्ग (BPO), सफ्टवेयर प्रोग्रामिङ्ग, क्लाउड कम्प्युटिङ्ग, कृतिम बौद्धिकता, टेलीकम्युटिङ्ग, वर्क फ्रम होम लगायतका सूचना प्रविधिमा आधारित व्यवसायलाई उच्च प्राथमिकता दिने गरी कानूनी सुधार गरिनेछ।

११.१३ सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा निर्यात गर्ने व्यवसायलाई तेस्रो मुलुकमा कार्यालय स्थापना गर्न र सफ्टवेयर वा प्रोगाम खरिद तथा उपकरण जडान गर्न प्रचलित कानूनबमोजिम विदेशी मुद्रा सटही सुविधा उपलब्ध गराइनेछ।

११.१४ सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी नेपाली जनशक्तिको सिप तथा क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।

११.१५ सूचना प्रविधिको माध्यमबाट हुने विद्युतीय व्यापारको प्रवर्धन र नियमनका लागि विद्युतीय व्यापार (ई-कमर्स), कानून तर्जुमा गरिनेछ।

रणनीति १०.४ विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्नति पश्चात् अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा आउने चुनौतीको सामना तथा अवसरको उपयोग गर्न क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

११.१६ एन्टिडम्पिङ्ग, काउन्टरभेलिङ्ग र सेफगार्डससम्बन्धी कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न वाणिज्य, आपूर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण विभागको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।

११.१७ अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार सम्बन्धी तथ्याङ्क तथा सूचना सङ्कलन, अध्ययन, निगरानी र विश्लेषण गरी नीतिगत पृष्ठपोषण गर्न उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय लगायत सम्बन्धित मन्त्रालयमा संस्थागत व्यवस्था गरिनेछ। सो कार्यको लागि राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयसँग समन्वय गरिनेछ।

११.१८ अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारका सूचना समावेश गरी व्यापार तथा निर्यात प्रवर्धन केन्द्रमा स्थापना गरिएको नेपाल ट्रेड इन्फरमेशन पोर्टलको अधिकतम प्रयोग गर्न प्रचारप्रसार गरिनेछ।

११.१९ विश्वविद्यालयको पाठ्यक्रममा वाणिज्य क्षेत्रका विषयवस्तु समावेश गरिनेछ।

रणनीति १०.५ वस्तु तथा सेवाको गुणस्तरयुक्त उत्पादन र उपयोगका विभिन्न उपायहरू अवलम्बन गर्ने।

११.२० वस्तु तथा सेवाको गुणस्तरयुक्त उत्पादन र उपयोग गर्न विद्यमान मापदण्डहरूमा सुधार गरिनेछ।

११.२१ प्रविधि र नवप्रवर्तनको प्रयोग गरी गुणस्तर परीक्षण र प्रमाणीकरण केन्द्रहरूको सुदृढीकरण एवं बजार निरीक्षण र अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ।

११.२२ अनुगमन गर्ने निकायहरूको सुदृढीकरण, गुणस्तर प्रमाणीकरण प्रणालीमा पारदर्शीता एवं क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।

११.२३ अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग र साझेदारीमार्फत कानूनी एवं संस्थागत सुधार गरिनेछ।

११.२४ उपभोक्ता सचेतनाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ।

रणनीति १०.६ स्वदेशी वस्तु तथा सेवाको उत्पादन र उपभोग अभिवृद्धि गरी निर्यातको आधार तयार गर्ने।

११.२५ नेपालमा उत्पादन सम्भावना भएका तर आयात भईरहेका औद्योगिक, कृषि तथा वनजन्य वस्तुको उत्पादन वृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

११.२६ निर्यातयोग्य नेपाली वस्तुको बजार प्रवर्धन गर्न "मेक इन नेपाल" र "मेड इन नेपाल" अभियानलाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

११.२७ स्वदेशी वस्तुको उत्पादन तथा निर्यात प्रवर्धन गर्न व्यवसाय संवर्धन, वस्तु विकास, बजारीकरण, बजार सूचनालगायतका सेवाको उपलब्धता बढाइनेछ।

११.२८ नेपालमा उपलब्ध खानी तथा खनिज वस्तुको व्यावसायिक उत्खनन, प्रशोधन र उत्पादन अभिवृद्धि गरिनेछ।

११.२९ कृषि, वन तथा अन्य प्रकृतिजन्य वस्तु तथा पकेट क्षेत्र पहिचान गरी त्यस्ता वस्तुको सङ्कलन केन्द्र र प्रशोधन केन्द्रबीच आपूर्ति शृङ्खला विकास गरिनेछ।

११.३० सार्वजनिक निकायमा उपलब्ध भएसम्म नेपाली वस्तुको उपयोग गर्ने नीतिको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ।

११.३१ प्रदेश र स्थानीय तहमा उत्पादन बढाई आयातलाई न्यूनीकरण गर्न सकिने सम्भाव्य वस्तुको विवरण तयार गरिनेछ।

११.३२ मानव, पशुपन्छी तथा वनस्पति स्वास्थ्य र वातावरणमा प्रतिकूल असर गर्ने वस्तुको आयात नियन्त्रण गर्न आयात पूर्व परीक्षण, जोखिम विश्लेषण तथा क्वारेन्टाइन जाँचलगायतका उपायलाई प्रभावकारी बनाइनेछ।

११.३३ साना किसान, सहकारी तथा साना तथा घरेलु उद्योगले उत्पादन गर्ने प्राथमिक तथा अर्धप्रशोधित वस्तु स्वदेशी मझौला तथा ठुला उद्योगले प्रयोग गर्ने गरी मूल्य श्रृंङ्खला कायम गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।

११.३४ निर्यात सम्भावना भएका वस्तु तथा सेवाको देशगत तथा वस्तुगत पहिचान गरी निर्यात विविधीकरण गरिनेछ।

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को

११.३५ निर्यात सम्भावना भएका सेवा क्षेत्र तथा उपक्षेत्रको पहिचान, विकास र प्रवर्धन गरिनेछ।

११.३६ निर्यातमा प्रदान गर्ने प्रोत्साहनलाई निर्यात अभिवृद्धिमा आधारित बनाइ वितरणलाई सरल र सहज बनाइनेछ।

११.३७ नेपालको प्राकृतिक, सांस्कृतिक तथा धार्मिक विशिष्टतामा आधारित वस्तुको उत्पादन, प्रशोधन तथा निकासी प्रवर्धन गरिनेछ।

रणनीति १०.७ स्वदेशी उद्योगको संरक्षण एवं निर्यात प्रवर्धनको लागि प्रचलित कानून, विश्व व्यापार सङ्गठन र अन्य नेपाल पक्ष भएका व्यापार सम्झौताअनुरूप दरबन्दी र दर कायम गर्ने गरी प्रबन्ध मिलाउने।

११.३८ नेपालले विश्वव्यापार सङ्गठनको सदस्यता लिँदा प्रतिबद्धता गरेको भन्सारको उच्च सीमा दर (Bound Rate) र हाल प्रयोगमा रहेको दर (Applied Rate) को अध्ययन गरी भन्सारका दरहरू व्यापार अनुकूल बनाइनेछ।

११.३९ नेपालको उत्पादन अभिवृद्धि र आयात प्रतिस्थापन गर्न सकिने वस्तुहरूको औसत प्रयोगको दरमा नबढ्ने गरी भन्सार दरहरू समायोजन गरिनेछ।

रणनीति १०.८ आयातलाई समग्र व्यापार प्रणालीको अनुकूल बनाउने गरी व्यवस्थापन गर्न गैरभन्सार उपायहरूको समुचित प्रयोग गर्ने।

११.४० व्यापार घाटा न्यूनीकरण गर्न आवश्यक देखिएका वस्तुहरूको आयातमा गैर भन्सारजन्य उपायहरूको अवलम्वन गरिनेछ।

११.४१ मानव तथा वनस्पति स्वास्थ्य, व्यापारका प्राविधिक अवरोध तथा निकासी तथा पैठारीमा विश्व व्यापार सङ्गठनको अनुकूल हुने गरी मापदण्ड, प्राविधिक नियमन तथा अनुरूपता मूल्याङ्कन प्रक्रिया (Conformity Assessment Procedure) लागु गरिनेछ।

रणनीति १०.९ विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्नतिपश्चात् निर्यात व्यापारमा पर्ने असरको न्यूनीकरण गर्ने।

११.४२ अतिकम विकसित मुलुकबाट विकासशील मुलुकमा स्तरोन्नतिपश्चात् निर्यात व्यापारमा पर्ने प्रभाव न्यूनीकरण गर्न व्यापार क्षेत्रको रणनीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।

११.४३ व्यापारका क्षेत्रमा विकास साझेदारबाट प्राप्त हुने आर्थिक तथा प्राविधिक सहायता निर्यात सम्भावना भएका वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, क्षेत्रीय तथा वैश्विक मूल्य शृङ्खलामा एकीकरण एवं आपूर्ति क्षमता अभिवृद्धि गर्न परिचालन गरिनेछ।

११.४४ विकासशील मुलुकमा स्तरोन्नतिपश्चात् हाल प्राप्त व्यापारजन्य सहुलियत तथा सुविधाको निरन्तरताको लागि विश्व व्यापार सङ्गठन, साफ्टालगायतका वहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापारमा आवश्यक पहल तथा वार्ता गरिनेछ।

११.४५ स्तरोन्नतिलाई मध्यनजर गरी व्यापार, पारवहन, लगानी तथा दोहोरो कर हटाउनेसम्बन्धी विद्यमान सन्धी सम्झौताको पुनरावलोकनलाई प्राथमिकता दिइनेछ।

११.४६ विकासशील तथा अतिकम विकसित मुलुकका वस्तुलाई उपलब्ध हुने भन्सार तथा कोटारहित (DFQF) बजार पहुँचलगायतका सुविधाको अधिकतम उपयोग गरिनेछ।

११.४७ स्तरोन्नतिपश्चात् युरोपियन युनियनका मुलुकमा हाल नेपाली वस्तुले पाइरहेको सहज बजार पहुँचसम्बन्धी सुविधा निरन्तरताको लागि युरोपेली युनियनको GSP+ स्किममा सहभागी हुन अनुमोदन तथा हस्ताक्षर गर्न बाँकी श्रम तथा मानव अधिकार र वातावरणसँग सम्वन्धित सन्धि तथा प्रोटोकलको आवश्यकताअनुसार अनुमोदन तथा हस्ताक्षर गर्ने प्रक्रिया अगाडि बढाइनेछ।

११.४८ संयुक्त राज्य अमेरिका, वेलायत, अष्ट्रेलिया, क्यानडा, जापान, नर्वे, गणतन्त्र कोरिया, स्विटजरल्याण्ड, तुर्कीयलगायतका देशसँग प्राथमिकता प्राप्त बजार पहुँचका लागि पहल गरिनेछ।

११.४९ स्तरोन्नतिपश्चात् निकासीको लागि पुरा गर्नुपर्ने उत्पत्तिको नियमसम्बन्धी कठिन प्रावधानलगायतका अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रवेश गर्ने सर्त परिपालना गर्न निजी क्षेत्रको सहभागितामा कपडा, तयारी पोसाकलगायतका क्षेत्रमा नयाँ प्रविधिको प्रयोग तथा क्षमता विकाससम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। उत्पत्तिको प्रमाणपत्रलाई थप व्यवस्थित गरिनेछ।

११.५० क्षेत्रीय र अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य शृङ्खलामा आईरहेको परिवर्तनको अध्ययन गरी सोअनुरूपको वस्तु तथा सेवा उत्पादनको लागि निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।

११.५१ संयुक्त कार्य र अनुभव आदानप्रदानका लागि अतिकम विकसित मुलुक र हालै स्तरोन्नति भएका मुलुकबिच नेटवर्किङ गरिनेछ।

रणनीति १०.१० व्यापारसँग अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रहरू व्यापार र वातावरण, व्यापार र लैङ्गिकता जस्ता सवालहरूलाई समेत समेटी व्यापार मुलप्रवाहीकरण गर्ने।

११.५२ व्यापार र वातावरणसम्बन्धी विश्व व्यापार सङ्गठनलगायतका व्यापार सम्बद्ध निकायसँग समन्वय गरी दिगो र वातावरणमैत्री व्यापार प्रणालीलाई संस्थागत गरिनेछ।

११.५३ व्यापारका क्रियाकलापहरुमा महिलाहरूको अर्थपूर्ण सहभागितालाई प्रवर्धन गरिनेछ।

रणनीति १०.११ औद्योगिक तथा व्यापारिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गरी उत्पादन तथा व्यापार लागत कम गर्ने।

११.५४ व्यापारसँग सम्बन्धित सडक यातायातको बहन क्षमता अभिवृद्धि, रेलमार्ग, जलमार्ग, हवाइ यातायातको विकास तथा अधिकतम उपयोग गरिनेछ।

११.५५ सार्वजनिक निजी साझेदारीमा वस्तुको सङ्कलन, भण्डारण, ढुवानी, प्रशोधनलगायतका सुविधालाई सरल तथा सहज बनाइनेछ।

११.५६ विशेष आर्थिक क्षेत्र, सुख्खा बन्दरगाह, औद्योगिक क्षेत्र र औद्योगिक ग्रामलाई पुर्ण क्षमतामा सञ्चालन गरिनेछ।

११.५७ अन्तर्राष्ट्रियस्तरको प्रदर्शनीस्थलहरूको निर्माणमा जोड दिइ नियमित अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार मेला आयोजना गर्ने व्यवस्था गरिनेछ।

११.५८ निजी क्षेत्रको अगुवाइमा विद्यमान गोदाम तथा शीत भण्डारलाई पुर्ण क्षमतामा सञ्चालन गरिनेछ।

११.५९ उद्योग स्थापना गर्दा सडक, विद्युत तथा खानेपानी सेवामा प्रदान गरिँदै आएको सहयोग तथा प्रोत्साहनलाई निरन्तरता दिइनेछ।

११.६० प्रमुख बन्दरगाहबाट रेल तथा सडक मार्ग हुँदै नेपाल भित्रिने कार्गोमा विद्युतीय कार्गो ट्र्याकिङ प्रणाली पुर्ण रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ।

११.६१ पारवाहन सेवालाई प्रभावकारी बनाउन सीमावर्ती भन्सार नाकामा गोदाम सुविधा, ढुवानी र क्लियरिङ तथा फरवार्डिङ सेवा विस्तार गरिनेछ।

११.६२ अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको लागत कम गर्न वैकल्पिक पारवहन मार्ग थप गर्ने गरी नेपाल भारतबीचको पारवहन सन्धि पुनरावलोकन गरिनेछ।

११.६३ चीनसँग सम्पन्न भएको पारवहन ढुवानी सम्झौता तथा प्रोटोकलबमोजिम पारवहन सुविधा उपयोग गर्न गृहकार्य एवं सम्बन्धित पक्षसँग वार्ता गरिनेछ।

११.६४ निर्यातजन्य वस्तु उत्पादन गर्ने लघु, घरेलु तथा साना उत्पादक र उक्त उत्पादनसँग सम्वन्धित कच्चा पदार्थ सङ्कलन गर्ने सङ्कलकलाई एकै

थलोमा संलग्न गराई निजी सरकारी लागत साझेदारीमा देशका विभिन्न भागमा सामुहिक सुविधा केन्द्र (Common Facility Center) निर्माण गरिनेछ।

रणनीति १०.१२ पारवहन मार्गहरूको विकास तथा विस्तार गरी व्यापारको समय तथा लागत घटाउने।

११.६५ नयाँ बन्दरगाह र वैकल्पिक पारवहन मार्गको उपयोग गर्न द्विपक्षीय सन्धि तथा सम्झौता पुनरावलोकन गरिनेछ।

११.६६ फुलबारी-बंगलाबन्ध मार्गको प्रभावकारी प्रयोग तथा वीरगञ्ज र विराटनगरबाट रेलमार्गमार्फत भारतको राधिकापुर र सिंहवाद नाका हुँदै बङ्गलादेशमा निकासी गर्न नेपाल, भारत र बङ्गलादेशबीच त्रिपक्षीय वार्ता तथा सम्झौता गरिनेछ।

११.६७ अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार र पारवहन लागत घटाउन बन्दरगाहको भौतिक पूर्वाधार सुधार तथा बहुविधिक ढुवानी सुविधाको प्रयोग बढाइनेछ।

११.६८ उच्च व्यापारिक मूल्य तथा न्यून तौल भएका वस्तुहरूको निकासी पैठारीलाई थप प्रतिस्पर्धी बनाउन हवाई कार्गोलाई प्रवर्धन गरिनेछ।

११.६९ आन्तरिक तथा अन्तर्देशीय जलमार्गको विकास गर्न साझेदारी तथा समन्वय गरिनेछ।

रणनीति १०.१३ कृषिजन्य, वनजन्य र औद्योगिक वस्तुको निकासी प्रवर्धन गर्न संग्रह (Collection), ग्रेडिंग, गुणस्तर नियमन, आधुनिक प्रयोगशाला, क्वारेन्टाइन, प्रमाणीकरण, प्रत्यायन (Accreditation) लगायतका पूर्वाधार सुदृढीकरण गर्ने।

११.७० भारत र चीनका खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर नियामक निकायसँगको समन्वयमा सामञ्जस्य हुनेगरी मापदण्ड निर्धारण गरिनेछ।

११.७१ नेपालबाट निर्यात हुने वस्तुको अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डबमोजिम गुणस्तर परीक्षण र प्रमाणीकरण गर्न संस्थागत सुदृढीकरण तथा जनशक्ति विकास गरिनेछ।

११.७२ गुणस्तर प्रमाणीकरणसम्बन्धी द्विपक्षीय तथा क्षेत्रीय तहमा परस्पर पहिचान सम्झौता (Mutual Recognization Agreement) गरिनेछ।

११.७३ गन्तव्य मुलुकले निर्धारण गरेका गुणस्तर मापदण्ड पुरा गर्नेगरी निर्यातयोग्य वस्तुको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली एवं सेनिटरी तथा

फाइटोसेनिटरी, व्यापारका प्राविधिक मापदण्ड लगायतका प्रावधानहरूको सुदृढीकरण गरी प्रमाणीकरण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ।

११.७४ निजी क्षेत्रलाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरको प्रयोगशाला स्थापना र सञ्चालन गर्न सहयोग गरी नियमनको व्यवस्था गरिनेछ। निजी क्षेत्रबाट स्थापना र सञ्चालन नभएको अवस्थामा सार्वजनिक निजी साझेदारीलाई प्रवर्धन गरिनेछ।

११.७५ निर्यात सम्भावना भएका वस्तुको गुणस्तर निर्धारण, गुणस्तर व्यवस्थापन प्रणाली, अर्गानिक प्रमाणीकरण एवं हलाल प्रमाणीकरणको व्यवस्था गरिनेछ।

११.७६ नेपालमा पाइने बहुमूल्य जडिबुटी तथा काँचो छालालाई कम्तीमा एक तहको प्रशोधन गरी निकासी गर्ने प्रशोधन उद्योग स्थापना गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।

११.७७ औद्योगिक वस्तुको गुणस्तरसम्बन्धी नीति तर्जुमा गर्नुका साथै मापदण्ड निर्माण गरिनेछ।

११.७८ निर्यात सम्भावना भएका वस्तुको विकास, उत्पादन, गुणस्तर नियन्त्रण, प्रविधिको अवलम्बन, प्याकेजिङलगायतका कार्यमा नेपाली उत्पादक तथा निर्यातकर्ताको क्षमता विकास गरिनेछ।

रणनीति १०.१४ दिगो, समावेशी, हरित तथा वातावरणमैत्री व्यापार प्रवर्धनमार्फत दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न योगदान गर्ने।

११.७९ विपद्, महामारीलगायतका अन्य असहज अवस्थामा समेत व्यापारलाई नियमित गर्न व्यापारसम्बन्धी संरचना तथा पूर्वाधारलाई सुदृढ बनाइनेछ।

११.८० पर्यावरण तथा जैविक विविधतामा नकारात्मक असर नपर्ने एवं भू-क्षय नहुने क्षेत्रको पहिचान गरी दिगो व्यवस्थापनको आधारमा निश्चित क्षेत्रबाट मात्र प्राकृतिक श्रोतजन्य वस्तु उत्खनन गरी निर्यात गर्न नीतिगत, कानूनी र संस्थागत व्यवस्था गरिनेछ।

११.८१ लघु, घरेलु तथा साना उद्योग, स्टार्ट अप तथा महिला उद्यमीद्वारा उत्पादित वस्तु तथा सेवाको बजार तथा निकासी प्रवर्धनको लागि छुट, सुविधा, सहुलियत र प्रोत्साहन प्रचलित कर कानूनमा समयानुकुल प्रबन्ध गरी उपलब्ध गराइनेछ।

११.८२ स्थानीय तहमार्फत बहुमूल्य जडिबुटीको अत्यधिक दोहन नियन्त्रण गरी दिगो उत्पादनलाई जोड दिनुको साथै जडिबुटीको व्यवसायिक खेतीलाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

११.८३ वातावरण प्रदूषण गर्ने उद्योगको स्थापनालाई निरुत्साहित गर्दै विद्यमान तथा नयाँ उद्योगमा वातावरणमैत्री प्रविधि अवलम्बन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।

रणनीति १०.१५ निजी एवं गैरसरकारी क्षेत्रको समन्वय तथा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको सहभागितामा व्यापारजन्य पूर्वाधार एवं सेवाको विकास र विस्तार गर्ने।

११.८४ निजी एवं गैरसरकारी क्षेत्रको समन्वय तथा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको सहभागिता तथा साझेदारीमा उद्योग तथा व्यापार प्रवर्धन गर्ने उद्देश्यले सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति, भण्डारण गृह, फ्युमिगेसन च्याम्बर (Fumigation Chamber), चिस्यान गृह, आधुनिक प्रयोगशाला, निर्यात प्रवर्धन गृह, साझा सुविधा केन्द्र जस्ता पूर्वाधार निर्माण र सञ्चालन गरिनेछ।

११.८५ प्रदेशको राजधानी वा उपयुक्त स्थानमा अन्तर्राष्ट्रिय/राष्ट्रियस्तरको व्यापार प्रदर्शनीस्थल निर्माण तथा सञ्चालन गरिनेछ।

११.८६ विशेष आर्थिक क्षेत्र र औद्योगिक क्षेत्रको सञ्चालनमा प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई सहभागी गराइनेछ। यसमा निजी क्षेत्रको सहभागिता प्रवर्धन गरिनेछ।

११.८७ स्थानीय तहमा कृषि तथा वन पैदावरजन्य उद्योग स्थापनाको लागि व्यवसाय इन्कुबेसन, सहुलियतपुर्ण कर्जा, प्रविधि हस्तान्तरण, बजार सूचनालगायतका क्षेत्रमा प्रोत्साहन गर्न सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय तह, निजी तथा सहकारी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

११.८८ प्रदेशस्तरमा पर्यटन, सूचना प्रविधि, जलविद्युत जस्ता सेवा क्षेत्रको विकास गर्दै निर्यात प्रवर्धन गरिनेछ।

रणनीति १०.१६ व्यापार कूटनीति सुदृढ गरी अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा नेपाली वस्तु तथा सेवाको पहुँच विस्तार गर्ने।

११.८९ व्यापारसम्बन्धी देशगत तथा वस्तुगत रणनीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।

११.९० नेपालको निर्यात व्यापारमा देखिएका गैर-भन्सारजन्य अवरोध हटाउन बहुपक्षीय, क्षेत्रीय तथा द्विपक्षीय तहमा वार्ता तथा सम्झौता गरिनेछ।

११.९१ नेपालको व्यापार तथा लगानी प्रवर्धनको लागि समान स्वार्थ तथा हित भएका मुलुकसँग सहकार्य गरी बहुपक्षीय, क्षेत्रीय र उपक्षेत्रीय मञ्चमा साझा पहल गरिनेछ।

११.९२ व्यापार साझेदारले नेपाली वस्तुमा भन्सार महशुल र मूल्य अभिवृद्धि करबाहेक लगाउँदै आएको नियामक शुल्क, समपूरक शुल्क (Supplementary Duty) र अग्रिम आयकर खारेज गर्न द्विपक्षीय वार्ता गरिनेछ।

११.९३ सार्कका सदस्य मुलुक एवं व्यापार साझेदार मुलुकसँग सामञ्जस्य हुनेगरी नेपालको भन्सार, पारवहन र गुणस्तर प्रमाणीकरणसम्बन्धी प्रक्रिया, मापदण्ड तथा नीति नियममा एकरूपता ल्याइनेछ।

११.९४ आर्थिक कूटनीतिसम्बन्धी कार्यक्रम सरोकारवालासँगको सहकार्य र समन्वयमा प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। यसको लागि नेपालका सम्बद्ध निकाय एवं विदेशस्थित नेपाली नियोग आबद्ध हुनसक्ने गरी सम्बन्धित निकायको समन्वयमा Economic Diplomacy Portal मार्फत व्यापार सम्बद्ध तथ्याङ्क र सूचना उपलब्धताको सुनिश्चित गरिनेछ।

११.९५ आर्थिक कुटनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि विदेशस्थित कुटनीतिक नियोगहरूमा Dedicated Unit राख्न आवश्यक जनशक्ति तथा श्रोतसाधन व्यवस्थापन गरिनेछ।

११.९६ गैर-आवासिय नेपालीको पुँजी, प्रविधि र ज्ञान परिचालन तथा Brain Gain को माध्यमबाट वाणिज्य क्षेत्रको सुदृढीकरण गरिनेछ।

११.९७ आर्थिक कुटनीति परिचालन गर्दा "Opportunity Marketing" गरी अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार वृद्धि गर्ने संयन्त्रको विकास गरिनेछ।

११.९८ नेपाली वस्तुको निर्यात प्रवर्धन तथा नेपालमा वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्न विदेशस्थित नेपाली नियोगले प्राथमिकताका साथ नियमित रूपमा व्यापार तथा लगानीसम्बन्धी कार्यक्रम आयोजना गर्ने व्यवस्था गरिनेछ।

११.९९ निर्यात प्रवर्धनको लागि अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार मेलामा सहभागी हुँदा वस्तुको झन्झटमुक्त ओसारपसार गर्न सघाउ पुऱ्याउन एटा कार्नेट (ATA Carnet) को सदस्यता लिन पहल गरिनेछ।

११.१०० विदेशस्थित नेपाली नियोगमा निर्यातजन्य नेपाली प्रमुख वस्तुको प्रदर्शनीको व्यवस्था गर्नुको साथै त्यस्ता वस्तुको बिक्री वितरणमा सहजीकरण गरिनेछ।

११.१०१ विदेशमा अध्ययनरत नेपाली विद्यार्थीलाई नेपालको निर्यात व्यापार तथा लगानीको सम्भावनाबारे अध्ययन अनुसन्धान गर्न नेपाली नियोगमार्फत प्रोत्साहित गरिनेछ। त्यसबाट प्राप्त नतिजालाई वाणिज्य क्षेत्रका नीति निर्माणमा उपयोग गरिनेछ।

११.१०२ दक्षिण एशियाली क्षेत्रीय सहयोग सङ्गठनका सदस्यबिच आर्थिक एकीकरण गर्न व्यापार, लगानी, सडक, उर्जा व्यापार, प्रवेशाज्ञालगायतका क्षेत्रमा सहकार्य गरिनेछ।

११.१०३ बहुपक्षीय प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोगको लागि बङ्गालको खाडी मुलुकको प्रयास (बिमस्टेक) को प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि पहल गरिनेछ।

११.१०४ दक्षिण एसियाली मुलुकसँगको क्षेत्रीय अन्तरआबद्धता वृद्धि तथा पारवहन लागत न्यूनीकरणका लागि BBIN (Bangladesh, Bhutan, India, Nepal) अवधारणा कार्यान्वयन गरिनेछ।

११.१०५ आर्थिक र प्राविधिक सहायताको उपयोगलाई पूर्वाधार, उत्पादन र व्यापारसँग आबद्ध गरी दिगो र उत्थानशील बनाइनेछ।

रणनीति १०.१७ व्यापार तथा लगानीको लागि प्रमुख आकर्षक मुलुकहरूसँग स्वतन्त्र व्यापार सम्झौता (Free Trade Agreement), प्राथमिकताप्राप्त व्यापार सम्झौता (Preferential Trade Agreement), व्यापार तथा लगानी कार्यढाँचा सम्झौताहरू गर्ने।

११.१०६ व्यापारको लागि प्रमुख साझेदार राष्ट्रहरूको पहिचान गरी स्वतन्त्र व्यापार सम्झौता (Free Trade Agreement) र प्राथमिकताप्राप्त व्यापार सम्झौता (Preferential Trade Agreement) गरिनेछ।

११.१०७ वैदेशिक लगानीमार्फत व्यापार अभिवृद्धि गर्न थप सम्भाव्य मुलुकहरूसँग व्यापार तथा लगानी कार्यढाँचा सम्झौताहरू गरिनेछ।

११.१०८ स्वतन्त्र व्यापार सम्झौता (Free Trade Agreement) र प्राथमिकताप्राप्त व्यापार सम्झौता (Preferential Trade Agreement) गर्दा नेपालको निर्यातको सम्भावना भएका सूचना प्रविधि, पर्यटन, विद्युत सेवालगायतका सेवा क्षेत्रलाई प्राथमिकता दिइनेछ।

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को

रणनीति १०.१८ व्यापार वार्ता गर्ने सिप तथा दक्षता अभिवृद्धि गरी बहुपक्षीय, क्षेत्रीय तथा द्विपक्षीय व्यापार वार्ताहरूमा नेपालको अधिकतम हित संरक्षण गर्ने।

११.१०९ व्यापार सूचना विश्लेषण, क्षमता विकास तथा संस्थागत सुदृढीकरण गरी व्यापार वार्ता क्षमता बढाइनेछ।

११.११० व्यापार वार्ता गर्ने सिप तथा दक्षता अभिवृद्धि गर्न संस्थागत व्यवस्था मिलाईनेछ।

११.१११ व्यापार तथा लगानीसम्बन्धी वार्ता गर्ने कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि गरी बहुपक्षीय, क्षेत्रीय तथा द्विपक्षीय व्यापार वार्तामा संस्थागत उपस्थिति र संस्मरण सुदृढ गरिनेछ। यसको लागि राष्ट्रिय वार्ता मापदण्ड तयार गरिनेछ।

११.११२ वार्ता प्रक्रियामा सहभागी हुने कर्मचारीको भूमिकालाई जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउने प्रबन्ध गरिनेछ।

रणनीति १०.१९ व्यापारसम्बद्ध बौद्धिक सम्पत्तिसम्बन्धी अधिकारको संरक्षण र उपयोग गरी विश्व बजारमा नेपाली उत्पादनलाई स्थापित गर्ने।

११.११३ उद्योग तथा व्यापारसम्बद्ध बौद्धिक सम्पत्तिसम्बन्धी प्रचलित कानूनलाई समसामयिक परिमार्जन गरी नयाँ ऐन तर्जुमा गरिनेछ।

११.११४ नेपालको कृषिजन्य, वनजन्य एवं औषधीय तथा सुगन्धित वस्तुको अधिकार स्थापित गर्न भौगोलिक सांकेतिकरण (Geographical Indication) गरिनेछ।

११.११५ निर्यात सम्भावना भएका वस्तुको भौगोलिक साङ्केतिकरण, ट्रेडमार्क, सामुहिक व्यापार चिन्ह, डिजाइन, प्याटेन्ट, गोप्य व्यापारिक सूचना, प्रतिलिपि अधिकारलगायतका बौद्धिक सम्पत्ति अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा दर्ता र संरक्षणको लागि प्रोत्साहन गरिनेछ।

११.११६ नेपालको आनुवांशिक स्रोत, परम्परागत ज्ञान, कलाकौशल, वस्तु उत्पादन प्रक्रिया र उत्पादित वस्तुको बौद्धिक सम्पत्तिसम्बन्धी अधिकारको संरक्षण र प्रवर्धन गरिनेछ।

११.११७ व्यापारसम्बद्ध बौद्धिक सम्पत्ति अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्रको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।

११.११८ नवप्रवर्तनका लागि उद्योग र अनुसन्धानमूलक संस्था एवं विश्वविद्यालय बिचको सहकार्यमा अनुसन्धान गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।

११.११९ Plant and Biodiversity को संरक्षण र अधिकारमा जोड दिइनेछ।

रणनीति १०.२० निर्यातमूलक उद्योगहरूको आपूर्तिजन्य क्षमता अभिवृद्धि गर्न निकायगत अग्र तथा पृष्ठ सम्बन्ध सुदृढ गर्ने।

११.१२० निर्यातमूलक आपूर्तिजन्य क्षमता अभिवृद्धिका लागि कार्ययोजना निर्माण गरी व्यापारजन्य पूर्वाधार तथा लजिस्टिक सेवा विस्तार गरिनेछ।

११.१२१ उत्थानशील आपूर्ति शृङ्खलाको विकास तथा विस्तार गर्न औद्योगिक अग्र तथा पृष्ठ सम्बन्ध सुदृढीकरण गरिनेछ।

११.१२२ साना, लघु, घरेलु तथा मझौता उद्योगहरू तथा ठुला उद्योग र बुहराष्ट्रिय उद्योगहरू बिच आपूर्तिजन्य सम्बन्ध सुदृढ गरी निर्यात प्रवर्धन गरिनेछ।

रणनीति १०.२१ नेपालमा उत्पादन हुनसक्ने तुलनात्मक र प्रतिस्पर्धात्मक लाभ भएका वस्तु वा सेवाको उत्पादनलाई स्वदेशी तथा विदेशी लगानी प्रवर्धन गर्दै राष्ट्रिय, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य शृङ्खलामा आबद्ध गर्ने,

११.१२३ नेपाली उद्योगहरूलाई अन्तराष्ट्रिय मूल्य शृङ्खलामा आबद्ध गराउन प्रोत्साहित गरिनेछ।

११.१२४ विश्व बजारमा राम्रो सञ्जाल भएका फर्महरूसँग उत्पादन प्रक्रियामा सामेल गराउन व्यापार तथा लगानीको वातावरणलाई आकर्षक बनाइनेछ।

११.१२५ प्रत्येक प्रदेशको मुख्य उत्पादनको उत्पादनस्थलदेखि अन्तिम बजार स्थल वा निर्यात विन्दुसम्मको कुशल आपूर्ति तथा मूल्य शृङ्खलाको लागि आवश्यक पूर्वाधार विकास तथा सुदृढीकरण गरिनेछ।

११.१२६ निर्यातयोग्य वस्तुको अन्तर्राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय बजारमा प्रवेशका लागि आवश्यक मापदण्ड र प्रक्रियाबारे सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

११.१२७ स्थानीय तहमा स्थापना भएका औद्योगिक ग्रामलाई स्थानीय तह र निजीक्षेत्रको साझेदारीको अवधारणाअनुरूप सञ्चालन गरी निर्यातजन्य वस्तुहरू उत्पादन गरिनेछ।

रणनीति १०.२२ व्यापार सहजीकरण तथा भन्सार प्रक्रिया सरलीकरण गरी व्यापार लागतलाई प्रतिस्पर्धी बनाउने।

११.१२८ व्यापार सहजीकरणका लागि नेपाल राष्ट्रिय एकद्वार प्रणालीलाई सक्षम र सबल तुल्याई पूर्ण रूपमा सञ्चालन गरिनेछ।

११.१२९ विश्व व्यापार सङ्गठनको व्यापार सहजीकरण सम्झौताको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ।

११.१३० व्यापार लजिष्टिक नीति, २०७९ सँग तादात्म्यता हुने गरी व्यापार लजिष्टिक सूचकाङ्क सुधारका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

११.१३१ विश्व व्यापार सङ्गठनको व्यापार सहजीकरण सम्झौता कार्यान्वयन गर्न भन्सार ऐन संसोधन गरी आवश्यक संस्थागत व्यवस्था तथा प्रक्रियागत सरलीकरण गरिनेछ। साथै, उक्त सम्झौताअनुसार गठित राष्ट्रिय व्यापार सहजीकरण समितिलाई थप क्रियाशील बनाइनेछ।

११.१३२ अनलाइन वा विद्युतीय व्यापार प्रवर्धनका लागि National Payment Gateway निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ।

रणनीति १०.२३ निर्यातमूलक उद्योगको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्तिको योजना तथा विकास गर्ने।

११.१३३ निर्यात सम्भाव्य वस्तु तथा सेवाको लागि आवश्यक जनशक्ति तथा श्रमिक आपूर्तिको योजना निर्माण गर्न सहजीकरण गरिनेछ।

११.१३४ प्रदेश र स्थानीय तहसँग समन्वय गरी निर्यातमूलक उद्योगको लागि आवश्यक दक्ष प्राविधिकहरू विकास गर्न पाठ्यक्रम निर्माणमा सहजीकरण गरिनेछ।

रणनीति १०.२४ वाणिज्य क्षेत्रका नीति, कानून, कार्यविधि तथा रणनीतिहरूमा समयसापेक्ष सुधार, पुनरावलोकन र परिमार्जन गर्ने।

११.१३५ निकासी पैठारी, विद्युतीय व्यापार (ई-कमर्स), व्यापार सम्बद्ध बौद्धिक सम्पत्तिलगायतका विषयमा कानून निर्माण एवं परिमार्जन गरिनेछ।

११.१३६ वाणिज्य नीतिसँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध रहने उद्योग नीति, आपूर्ति नीति, व्यापार लजिष्टिकस नीति, राजस्व नीति, मौद्रिक नीति, लगानी तथा प्रविधि हस्तान्तरण नीति, कृषि नीति, वन नीति र श्रम नीतिलाई एक अर्कामा सामञ्जस्य हुने गरी तर्जुमा तथा परिमार्जन गरिनेछ।

११.१३७ वाणिज्य नीति र समष्टिगत आर्थिक नीति तथा अन्य क्षेत्रगत नीतिबिच सामन्जस्यता कायम गरी लगानी, उत्पादन तथा निर्यातमैत्री वातावरण निर्माण गरिनेछ।

११.१३८ सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका वाणिज्यसम्बन्धी नीति तथा कानूनहरूमा सामञ्जस्यता कायम गरिनेछ।

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
सिंहदरबार, काठमाडौं

रणनीति १०.२५ निर्यात अभिवृद्धिका लागि संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने।

११.१३९ सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका विकास योजना, नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाको तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रक्रियामा व्यापार प्रवर्धनको पक्षलाई समेटिनेछ।

११.१४० निर्यातमूलक उद्योगहरूमा प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी प्रवर्धन गर्न सहजता तथा अनुकूलता हुने गरी प्रक्रियागत सरलीकरण गरिनेछ।

११.१४१ निजी क्षेत्रका छाता सङ्घ/संस्थासँगको सहकार्यमा नेपाली कला, संस्कृति र मौलिक पहिचान झल्किने वस्तुको उत्पादन वृद्धि तथा निर्यात प्रवर्धन गरिनेछ।

११.१४२ नेपाली निर्यातकर्ता कम्पनी तथा सङ्घसंस्थालाई विदेशमा सम्पर्क कार्यालय वा बिक्री तथा प्रदर्शनी कक्ष खोल्न र विदेशी आयातकर्ता कम्पनीलाई नेपाली वस्तुको प्रवर्धन गर्न नेपालमा सम्पर्क कार्यालय स्थापना गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।

११.१४३ व्यापार तथा निकासी प्रवर्धन केन्द्रलगायतका सरकारी तथा निजी क्षेत्रका व्यापार सम्बद्ध छाता संस्थाको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।

रणनीति १०.२६ राष्ट्रिय प्राथमिकताबमोजिम प्रदेश र स्थानीय तहबिच रणनीतिक साझेदारी गरी निर्यातमा सहजीकरण गर्ने।

११.१४४ सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका वाणिज्यसम्बन्धी संस्थागत संयन्त्रहरूलाई क्रियाशील बनाइ समन्वय र सहकार्य प्रभावकारी बनाइनेछ।

११.१४५ प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको सहभागितामा प्रत्येक प्रदेश र स्थानीय तहमा सम्भाव्य देखिएका निकासीयोग्य वस्तुको विवरण तयार गरिनेछ।

११.१४६ तीनै तहका सरकारको साझेदारीमा निर्यात सम्भाव्य वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, प्रविधि हस्तान्तरण तथा बजार प्रवर्धनसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

रणनीति १०.२७ प्रत्येक प्रदेशमा निर्यात सम्भावना भएका वस्तुको पहिचान तथा विकास गर्ने, प्रत्येक स्थानीय तहको तुलनात्मक लाभको विषय पहिचान गरी मूल्य शृङ्खला स्थापना गर्न सङ्घ र प्रदेशले समन्वय गर्ने।

११.१४७ प्रत्येक स्थानीय तहको विशिष्टता र सम्भावनाको आधारमा ती स्थानीय तह रहेका प्रदेशको निर्यात सम्भाव्य वस्तुको रूपमा पहिचान गरिएका वस्तुहरू उत्पादनको लागि सहजीकरण गरिनेछ।

११.१४८ प्रदेशमा निर्यात सम्भावना भएका वस्तुको मूल्य शृङ्खला विकास तथा मूल्य अभिवृद्धि गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।

११.१४९ प्रमुख औद्योगिक करिडोर तथा लोकमार्गले जोडिएका क्षेत्रमा सम्भाव्य वस्तुको भण्डारण, वितरण तथा मूल्य अभिवृद्धि एवं आपूर्ति शृङ्खला विकास गर्न सहजीकरण गरिनेछ।

१२. नीति कार्यान्वयन

यस नीति कार्यान्वयन गर्न नीतिमा उल्लिखित कार्यनीतिमध्ये नियमित बजेटबाट कार्यान्वयन हुन सक्ने प्रकृतिका कार्यनीतिहरूलाई तीनै तहको आआफ्नो कार्यविभाजन एवं कार्यक्षेत्रअनुसार सम्बन्धित सबै निकायले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटमा समावेश गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। नीतिमा उल्लिखित व्यवस्था प्रकृतिअनुसार निजी क्षेत्रले गर्नुपर्ने कार्यहरू निजी क्षेत्रले र सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रको साझेदारीमा गर्नुपर्ने कार्यहरू संयुक्त रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ। यसका साथै यो नीति कार्यान्वयन गर्दा व्यापार वित्त परिचालन गरी विकास सहायता परिचालन नीति अनुरूप व्यापार सहायता (Aid for Trade) र समिश्रित वित्त (Blended Finance) को परिचालन एवं देशगत सहायता र लगानी विशेषज्ञताको आधारमा विकास सहायता तथा विकास कुटनीति परिचालन गरिनेछ। उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयले सम्बन्धित निकायसँग समन्वय गरी नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि कार्ययोजना तयार गर्नेछ।

१३. संस्थागत व्यवस्था

१३.१ बोर्ड अफ ट्रेड

यस नीति र अन्य क्षेत्रगत नीतिहरूको बिचमा सामञ्जस्यताका लागि नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्न, नीतिको कार्यान्वयनमा मार्गनिर्देशन, समन्वय तथा सहजीकरण गर्न, नीति कार्यान्वयनमा सरकारी तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय गर्न, कार्यान्वयनको क्रममा आउने बाधा व्यवधान हटाउन र सरकारलाई आवश्यक सुझाव प्रदान गर्न देहायबमोजिमको बोर्ड अफ ट्रेड गठन गरिनेछ।

(क)	मन्त्री, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	-अध्यक्ष
(ख)	राज्यमन्त्री, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	-सदस्य
(ग)	सदस्य, राष्ट्रिय योजना आयोग (सम्बन्धित विषय हेर्ने)	-सदस्य
(घ)	गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैंक	-सदस्य
(ङ)	सचिव, अर्थ मन्त्रालय	-सदस्य
(च)	सचिव, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय (वाणिज्य हेर्ने)	-सदस्य
(छ)	सचिव, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय (उद्योग हेर्ने)	-सदस्य
(ज)	सचिव, कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	-सदस्य

(झ) सचिव, परराष्ट्र मन्त्रालय -सदस्य

(ञ) निजी क्षेत्रका छाता सङ्गठनहरू (एफ.एन.सि.सि.आई, सि.एन.आई.,एन.सि.सि.,एफ.एन.सि.एस.आई.) का अध्यक्षहरू चार जना -सदस्य

(ट) अर्थ, वाणिज्य वा आर्थिक कुटनीतिको क्षेत्रका विज्ञहरूमध्येबाट मन्त्रालयले मनोनित गरेका कम्तीमा एक जना महिलासहित तीन जना -सदस्य

(ठ) मन्त्रालयको वाणिज्य नीति हेर्ने सहसचिव -सदस्य-सचिव

१४. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

विषयगत मन्त्रालय, विभाग तथा केन्द्रीय निकायले आआफ्नो क्षेत्राधिकार अन्तर्गत रही यस नीतिको कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन गर्नेछन्। नीति कार्यान्वयनको समग्र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयले गर्नेछ। यसरी अनुगमन गर्दा वाणिज्य नीति तथा सोसम्बन्धी कार्यक्रम अन्य राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रममा मूलप्रवाहीकरण भए नभएको सम्बन्धमा समेत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ। यस नीतिको मूल्याङ्कनका आधारमा आवश्यकतानुसार समायोजन एवं परिमार्जन गरिनेछ।

१५. जोखिम तथा जोखिम न्यूनीकरण

यस नीति कार्यान्वयनका लागि स्वदेशी तथा प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानीमा वृद्धि, उद्योग तथा व्यापारसम्बन्धी पूर्वाधार निर्माण र विकासमा स्वदेशी तथा वैदेशिक सहायता परिचालन, निजी क्षेत्रसँगको रचनात्मक सहकार्य र साझेदारी निर्माण, अन्य राष्ट्रिय नीतिमा व्यापार मूलप्रवाहीकरण, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका बजेट तथा कार्यक्रममा सामञ्जस्यता पूर्वसर्त रहेका छन्। नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति, २०८० र व्यापार घाटा न्यूनीकरणसम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०७९ को प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन सकेमा यस नीतिले लिएका उद्देश्य हासिल गर्न महत्त्वपूर्ण योगदान पुग्नेछ। यस नीति सापेक्ष हुने कानून निर्माण तथा संसोधन गर्न, निर्यातका सम्भावना भएका वस्तु तथा सेवाको उत्पादन र निर्यात वृद्धिमा सरकारी तथा निजी क्षेत्रको साझेदारी गर्न एवं नीति कार्यान्वयनका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गर्न नसकिएमा यस नीतिले परिलक्षित गरेका उद्देश्य हासिल गर्न कठिन हुने देखिन्छ।

१६. खारेजी र बचाउ

वाणिज्य नीति, २०७२ खारेज गरिएको छ। वाणिज्य नीति, २०७२ बमोजिम भए गरेका सम्पूर्ण काम कारबाही यसै नीतिबमोजिम भए गरेको मानिनेछ।